

УДК 378:347.96

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.33>**Михайло Смокович,**

докт. юрид. наук,

голова

Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті зазначено, що вища освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального й економічного розвитку будь-якого суспільства та держави. Саме тому вона має відповідати вимогам, які ставить перед нею сучасне суспільство. Дистанційне навчання в умовах сьогодення стає невід'ємним елементом нашого життя, зокрема й вищої освіти.

Констатовано, що на вимогу сьогодення доступ до вищої освіти варто розширити, що передбачає вдосконалення навчального середовища, створення відповідних економічних умов, щоб студенти могли користуватися навчальними можливостями на всіх рівнях. Але водночас, урахувавши можливі негативні наслідки зловживання віртуальною реальністю, педагогічна наука все ще обмежує застосування таких інформаційно-комунікативних технологій. Не викликає сумніву той факт, що на вимогу сьогодення доступ до вищої освіти варто розширити шляхом удосконалення навчального середовища, створення відповідних економічних умов, щоб студенти могли користуватися навчальними можливостями на всіх рівнях. Проте разом із тим доцільно враховувати можливі негативні наслідки зловживання віртуальною реальністю.

Указано, що за підтримки навчального закладу саме викладач має встановлювати межі, створювати програми, розробляти завдання, організовувати спілкування в мережі, консультувати на всіх етапах діяльності й, урешті, оцінювати навчальні досягнення студентів. Студент має бути активним учасником навчального процесу.

Зроблено висновок, що станом на сьогодні впровадження дистанційних курсів при підготовці студентів-юристів ще не досягло оптимального рівня. Таку ситуацію зумовлюють різні причини, передусім пандемія, проте вона потребує свого подальшого вирішення, адже в умовах сучасного інформаційного суспільства саме дистанційна освіта набуває значних переваг перед традиційними формами навчання. Така форма навчання в низці випадків (браку часу, далека відстань від навчального закладу тощо) може виявитися більш зручною передусім для самих суб'єктів, що отримують освітні послуги, адже завдяки використанню інформаційних технологій розширюється доступ абітурієнтів до можливості здобуття юридичної освіти. Саме в цьому й полягає одна з найбільш головних і важливих переваг дистанційної форми навчання.

Ключові слова: освіта, вища освіта, дистанційне навчання.

Постановка завдання. Освіта є однією з найважливіших сфер людської діяльності, якість якої визначається освітнім процесом загалом. Сьогодні бурхливий розвиток інформаційних технологій дає широкі можливості повноцінного спілкування за допомогою різноманітних сервісів у мережі Інтернет і цілком природно створює передумови для впровадження та широкого застосування нових методів і форм навчання в галузі вищої юридичної освіти [1].

Вища освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального й економічного розвитку будь-якого суспільства й держави. Саме тому вона має відповідати вимогам, які ставить перед нею сучасне суспільство [1]. Дистанційне навчання в умовах сьогодення стає невід'ємним еле-

ментом нашого життя, зокрема дистанційна освіта нині – один із пріоритетних напрямків реформування й стратегічного розвитку освітньої системи України.

|| **Мета статті** – дослідити стан упровадження дистанційних курсів при підготовці студентів-юристів.

Виклад основного матеріалу. Можна впевнено стверджувати, що це – вимога сьогодення, оскільки в березні 2020 року Генеральний директор організації ЮНЕСКО Одрі Азулай заявила, що через пандемію коронавірусу COVID-19 понад 1,5 мільярда молодих людей у 165 країнах світу не можуть відвідувати заняття через закриття навчальних закладів. Відповідно, питання дистанційного навчання в умовах пандемії

коронавірусу залишається, як ніколи, актуальним [1].

За таких обставин усе більшої уваги набуває актуальне питання розвитку дистанційного навчання в Україні. Дистанційну форму навчання активно використовують і в процесі підготовки юристів.

Сьогодні основне питання в тому, запроваджувати виключно дистанційне навчання чи використовувати комбінований варіант, який би містив як елементи очного, так й елементи дистанційного навчання [2].

Спеціальна література дає таке визначення: дистанційне навчання – сукупність технологій, що забезпечують доставку тим, хто навчається, основного обсягу досліджуваного матеріалу; інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу, а також у процесі навчання [3, с. 27].

Беззаперечним є той факт, що нині в галузі підготовки юристів дистанційна освіта набула достатньої популярності. Так, зокрема, як зазначають українські науковці Іван Прокопенко і Світлана Бережна в публікації, COVID-19 заохочує заклади вищої освіти в Україні здійснювати інноваційні рішення за порівняно короткий проміжок часу та запроваджувати дистанційне навчання з використанням різних веб-серверів, платформ, ресурсів і соціальних мереж [4].

Проте актуальною характеристикою сучасного стану дистанційного навчання в галузі юридичної освіти є наявність як позитивних аспектів, так і невирішених проблем. З одного боку, онлайн спілкування певним чином ускладнює діалог між суб'єктами навчання, але з іншого – дає можливість для спілкування людей, позбавлених безпосередньої взаємодії.

Зокрема, виділяють труднощі та переваги впровадженого дистанційного навчання, серед недоліків якого:

1. Технічні питання. Реальність показала, що не всі заклади вищої освіти технічно не підготовлені, викладачі не мають досвіду використання освітніх платформ.

2. Психологічні проблеми. Студенти зазначили відсутність живого спілкування й обмежений доступ до комп'ютера, оскільки батьки (брати/сестри) теж переведені на віддалену роботу (навчання) [1].

Окремі автори вказують, що дистанційне навчання – це лише ілюзія реального процесу, хоча й кожен студент-юрист, використовуючи комп'ютерні навчальні програми (що забезпечує індивідуалізацію навчання), може практично застосовувати отримані зна-

ння для розв'язання проблемних ситуацій [6, с. 240].

Інформаційно-комунікативні технології сьогодні можуть забезпечити освітню діяльність різноплановими, компактними й оперативними засобами, що слугують активному пізнавально-творчому розв'язанню студентом-юристом суттєвих суперечностей у теорії і практиці. Проте сучасні технології не заміняють викладача та його функції організатора навчальної діяльності, експерта, консультанта, який створює психолого-педагогічні умови для тих, хто навчається [6, с. 258].

Науковці Стів Браммер і Тімоті Кларк у статті щодо COVID-19 та управління освітою зазначають, що найбільш вразливим складником пандемії стали студенти, саме їхні інтереси стали першими в центрі уваги університетів при розробці та запровадженні відповідних програм, тренінгів і заходів у процесі навчання [7].

Утім більшість фахівців сходяться в думці, що інформаційно-комунікативні технології створюють нові широкі та доволі продуктивні можливості для вдосконалення навчального процесу. Тому на необхідності впровадження елементів дистанційної освіти в процес підготовки юристів наполягає більшість. Особливо це стосується навчального процесу у відокремлених підрозділах, філіях базового навчального закладу.

Більше того, дослідники вказують на оновлену роль викладача, що стає наставником-консультантом, який координує процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички [5].

Деякі навчальні заклади, щоб залишатися конкурентоспроможними на досить щільному ринку, пропонують онлайн-програми за зниженими цінами порівняно зі своїми традиційними програмами. Крім того, багато університетів звернулося до ІТ-фахівців для розробки профільних програм з метою сприяння швидкого переходу на дистанційне навчання.

Водночас, як указують окремі автори, дистанційне навчання потребує відсутності прокрастинації; його результат безпосередньо залежить від самостійності та свідомості студента, оскільки відсутній постійний контроль за слухачами. Однією з ключових проблем дистанційного навчання залишається проблема аутентифікації користувача в перевірці знань [8], адже сьогодні роботодавці шукають тих випускників, хто може вправно оперувати в мережі Інтернет, націлених на вирішення проблемних питань, здатних швидко пристосовуватися до нестабільних умов суспільства.

Останні оціночні дані свідчать, що лише в Сполучених Штатах протягом наступних кількох років попит на випускників з глибокими аналітичними навиками наблизиться до 200 000, при цьому потреби в обслуговуючому персоналі сягнуть майже в п'ять разів більше цієї оцінки за той самий період. Хоча COVID-19 вплине на ці оцінки в короткостроковій перспективі, бізнес-спільнота в наступні декілька років все одно продовжить рухатися в напрямі стилю управління, який базується на фактичних даних. Для розуміння бізнес-школи США випускають лише частину з представлених цифр і більшість випускників не володіють достатніми аналітичними навичками, а кількість студентів, які опановують аналітичну спеціальність, ще нижча [1].

Не викликає сумніву той факт, що на вимогу сьогодення доступ до вищої освіти варто розширити шляхом удосконалення навчального середовища, створення відповідних економічних умов, щоб студенти могли користуватися навчальними можливостями на всіх рівнях. Проте разом із тим доцільно враховувати можливі негативні наслідки зловживання віртуальною реальністю.

За підтримки навчального закладу саме викладач має встановлювати межі, створювати програми, розробляти завдання, організовувати спілкування в мережі, консультувати на всіх етапах діяльності й, урешті, оцінювати навчальні досягнення студентів. Студент має бути активним учасником навчального процесу [1].

Уважаємо, що використання дистанційної форми навчання фахівців-юристів з елементами очного навчання (проведення на початковому етапі навчання оглядових лекцій, короткострокових курсів тощо) є нині найбільш ефективною моделлю [2].

Зокрема, для підготовки юристів необхідним є проведення з основних, базових, навчальних дисциплін з юриспруденції очних лекцій. Передусім ідеться про теорію держави і права, конституційне, цивільне, адміністративне та кримінальне право тощо. Студенти-юристи зможуть доступно сприймати й ефективно засвоювати навчальний матеріал з інших юридичних дисциплін уже у формі дистанційного навчання тільки після отримання фундаментальних знань із цих навчальних дисциплін у форматі оф-лайн. При цьому бажано, щоб саме дистанційне навчання проходило з використанням різноманітних тематичних відео- та аудіоматеріалів, добре обладнаного віртуального навчального порталу [1].

Ефективне й динамічне навчальне середовище буде створено виключно у випадку, коли дистанційне навчання не лише проходить на основі спеціально розроблених

навчальних матеріалів, а й включатиме проведення відеолекцій, семінарів, практикумів, презентацій та уроків тощо.

Віртуальний навчальний портал обов'язково має забезпечувати студентів, що проходять дистанційне навчання, цілодобовим доступом до навчальних матеріалів, які містять лекції викладачів і завдання для індивідуальної роботи [9].

Уважаємо, що переводити навчання студентів-юристів на дистанційну основу в повному обсязі недоцільно, оскільки специфіка підготовки фахівців у згаданій сфері передбачає формування особистості правозахисника-юриста, підвищення таких його людських якостей, як моральність, порядність, чесність, гідність, що можливе тільки в процесі безпосереднього спілкування при викладанні таких дисциплін [2].

Разом із тим багато університетів налагодили зв'язки з навчальними закладами та комерційними структурами по всьому світу, що сприяло як науково-дослідним/консультаційним можливостям для викладацького складу, так і студентським міжнародним поїздкам/стажуванню.

Однак ці ініціативи часто мають дискретний характер, наприклад, щорічні поїздки й обмін студентами. Те, що потрібно й лежить в основі процесу глобалізації, – це безперервна діяльність. Для досягнення цієї мети навчальним закладам необхідно налагодити по всьому світу довгострокові відносини з навчальними закладами-однодумцями, які вважають, що студентів варто навчати так, щоб довгий час вони були корисними як для бізнесу, так і для суспільства [10, с. 4].

Крім того, юридична освіта потребує оволодіння медіації та комунікативності, навичками ораторської майстерності, діалогу тощо, що теж можливе тільки при особистому спілкуванні.

Перехід до дистанційної форми навчання юриста хоча й відповідає викликам сьогодення, проте дистанційна освіта юриста вимагає наявності детально розроблених програмних комплексів, таких, що пройшли опробування й тестування за багатьма критеріями, такими як доступність, можливість оперативного внесення змін при зміні законодавства тощо, а це не може бути здійснений швидко. Саме тому до імплементації дистанційної освіти в процес підготовки юриста необхідно підходити з обережністю.

Висновки

Отже, станом на сьогодні впровадження дистанційних курсів при підготовці студентів-юристів ще не досягло оптимального рівня. Чинником цього є пандемія. Проте

в умовах сучасного інформаційного суспільства саме дистанційна освіта набуває значних переваг перед традиційними формами навчання, хоча вона й потребує свого подальшого вдосконалення [1].

Утім дистанційна форма навчання в низці випадків (брак часу, далека відстань від навчального закладу тощо) може виявитися більш зручною особливо для самих суб'єктів, що отримують освітні послуги, адже завдяки використанню інформаційних технологій розширюється доступ абітурієнтів до можливості здобуття юридичної освіти [2]. Саме в цьому й полягає одна з найбільш головних і важливих переваг дистанційної форми навчання.

Список використаних джерел:

1. Капліна Г.А. Дистанційне навчання в процесі підготовки юристів. URL: file:///C:/Users/dorokhinaua/Downloads/026-029%20(1).pdf (дата звернення: 08.12.2020).
2. Капліна Г.А., Котова Л.В. Проблемні питання регулювання праці науково-педагогічних працівників в процесі використання дистанційних форм освіти. URL: file:///C:/Users/dorokhinaua/Downloads/app_2013_28_14.pdf (дата звернення: 08.12.2020).
3. Фесенко М.В. Цей багатополосний світ: Формування сучасної системи міжнародних відносин. *Політика і час*. 2005. № 12. С. 26–36.
4. Covid-19 та дистанційне навчання у закладах вищої освіти : аналітичний огляд наукових публікацій з міжнародних видань. URL: <https://nubip.edu.ua/node/79877> (дата звернення: 08.12.2020).
5. Berezna S., Prokopenko I. Higher Education Institutions in Ukraine during the Coronavirus, or COVID-19. Outbreak : New Challenges vs New Opportunities. URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/article/view/2771> (дата звернення: 08.12.2020).
6. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
7. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-8551.12425> (дата звернення: 08.12.2020).
8. Ляшенко І.В. Перспективи розвитку дистанційного навчання у вищій школі. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2682 (дата звернення: 08.12.2020).
9. Covid-19 Impact on Ukrainian Higher Education. URL: <http://www.hrpub.org/download/20200730/UJER46-19591379.pdf> (дата звернення 08.12.2020).
10. Owen P. Hall. *Editorial: COVID-19 and the Future of Management Education*. 2020. Vol. 23. Is. 1. P. 1–6.

Mykhailo Smokovych. Legal education in the conditions of distance learning

The article states that higher education is the basis of intellectual, cultural, spiritual, social and economic development of any society and state. That is why it must meet the requirements of modern society. Today's distance learning is becoming an integral part of our lives, including higher education.

It is stated that at the request of today, access to higher education should be expanded, which involves improving the learning environment, creating appropriate economic conditions so that students can enjoy learning opportunities at all levels. But at the same time, given the possible negative consequences of the abuse of virtual reality, pedagogical science still limits the use of such information and communication technologies. There is no doubt that, at present, access to higher education should be expanded, namely by improving the learning environment, creating appropriate economic conditions so that students can enjoy learning opportunities at all levels. However, at the same time it is advisable given the possible negative consequences of the abuse of virtual reality.

It is stated that it is with the support of the educational institution that the teacher should set boundaries, create programs, develop tasks, organize communication in the network, advise at all stages of activity and finally evaluate the academic achievements of students. The student must be an active participant in the learning process.

It is concluded that as of today the introduction of distance learning courses in the training of law students has not yet reached the optimal level. This situation is caused by various reasons, and first of all by a pandemic, but it needs its further solution, because in the modern information society it is distance education that acquires significant advantages over traditional forms of learning. This form of education in some cases (lack of time, distance from the school, etc.) may be more convenient, especially for the subjects receiving educational services, because the use of information technology expands the access of applicants to the possibility of obtaining legal education. This is one of the most important advantages of distance learning.

Key words: education, higher education, distance learning.

